

LIZI ÉS A VILÁG

SZATHMÁRI ISTVÁN

Lizi, amikor hazajött Ausztráliából, csak a borús eget nézte a nádas fölött. Ha esett, akkor a kiskonyha ablakából bámulta állhatatosan. Mi van, tán hozzátapadtál, szólt többször is az anyja, de nem válaszolt. Égőpiros hajába ősz szálakat szőtt az idő, de azért, ha úgy alakult, még tudott lángolni, égetni, pattogni, pörkölni, de ritkán volt ez, most már igen. A száját festette. Hol kékre, hol vörösre. És nézés közben csókolgatta a légyiszkos ablaküveget. Tele volt már csókkal, alig lehetett kilátni, de azért csak ott ült egész nap, és ropogtatta, nyomogatta az ujjait. Ha kisütött a nap, mert azért erre is sor került, kicammogott a partira. A felhőket keresem, ha nagyon akarom, látni fogom őket, suttogetta maga elé, és felnevetett. Sohase volt tiszta a szeme. Meghatározhatatlan, állandóan változó színe volt. De most mintha köd is ült volna rajta, alig lehetett kivenni, csak saccolni lehetett, betájolni, hogy merre is van, meg milyen is, tán kint hagyta a szemed? kérdezte az asszony, mire jó ez? durva volt, ha lehet még durvább, mint az utazása előtt, amikor odaadták a rogyant térdű, napbarnított arcú férfinak, aki oly ügyetlenül bukdácsol a sárga parton, mintha csak márványpalotában látta volna meg a világot, holott itt született, nem messze a tótól, azon a villany nélküli tanyán, hol madarak fészkeltek a szakajtóban, és egéripizok díszítette az ágyat, innen került ő ki a nagyvilágba, úgy, hogy talán a zoknit sem ismerte, és akkor, mikor a lány apja hozta őt, szinte húzta maga után, kockás nadrágja, inge kirítt a tájból, hatalmas fehér kalapja felfoghatatlan volt, csak botladozott, ügyetlenkedett, igen, már akkor szálkás volt az asszony lelke, szavai úgy találták el a még hajlékony Lizit, akárha töröket dobált volna belé. Lizi már látott valami ilyesmit. Egészen kislány korában. Egy cigányképű alak állt a vastag

törzsű fa elé. A barátja fogadott a többiekkel. Hogy öt késből egyik sem talál. A fekete arcú mereven állt. Lehunyta a szemét. Azt mesélték, egész nap pálinkát ivott. A társa is. Lizi akkor úgy érezte, ha hozzámenne, -lépne, az az ember őt nagyon szeretné. Már éppen indult is, mikor kirepült az első kés a csontos ujjak közül. A váll mellett csapódott be a fába. A kislány megremegett. És nyelte le gyorsan, egymás után a szavakat, a kétségbeesést. Persze erre nem gondolt, amikor az anyja szidta, de most is nyelt szaporán. Tele van a hasam, tele van, gyöngögte akkor, és most is, asszonyszájával, villogó ajakkal, kislányosan.

A tó összement. És ez nemcsak a látszat, optikai csalódás, a gyerekkor, az ifjúkor vége. Míg a távoli földrészen paradicsomot ültetett és baromfit nevelt, a legkisebb városi kert is elég volt hozzá, néha azt mondogatta, egy talpalatnyi föld, és nincs minden veszve, veszve, és ez sokáig megvolt, míg egyszer, teljesen váratlanul eltűnt, valahogy kicsusszant, és betonba ütközött, szürke, büdös kövekbe, tehát ezalatt egy ólomszínű kotrógép érkezett, olajos, piszkos, ormótlan hajó, ki tudja, talán ez volt az első komolyabb ezen a tavon, amely csak a vitorlásokhoz szokott, meg a szurkos, rossz csónakokhoz, habár úszkált itt már hadihajó is, igen, valaki olvasott erről, vagy hallott, lehet, hogy az a bús képű tanító, és elkezdett működni a masina, kotorta, mélyítette a tavat, csak úgy ömlött ki a hússzínű csövön a fekete, csillogó iszap öt kar vastagságban a partra, akár valami furcsa töltelék, a környék gyerekei odacsődültek, hátha valami fölbukkan a sötétben, valami jó, értékes, lánc, óra, mert a fürdőzők felelőtlenek, könnyelműek, de csak foghíjas fésűk, repedezett, zöld üvegek kerültek felszínre, más semmi nem érkezett, közben a tó zsugorodott, fogyott szemlátomást.

Ezt a kiherélt tavat látta Lizi, mikor, hazajött, vagy inkább szökött, ismerte minden porcikáját, és most mégis távolinak tűnt. Ott volt újból a parton a kiégett, tönkretett fűvön, mennyit is álmodozott erről, hogy majd megint ott lesz, hanyatt dől, elnyújtózkodik, és néz fölfelé, ameddig lehet, és most itt van, és semmit sem érez abból, amit kellene, valahogy kong erre minden, olyan rémísztóen üres. De azért, ha lehetett, a régi helyén volt. Jobb ez, jobb ez, ismételte, mint máshol. De hát Lizi is megváltozott, nemcsak a táj, a környék, az idő, a kint töltött évek összerántották őt is, széles, hatalmas lelke megrepedezett, nem is csoda tehát, hogy a szeme már egészen homályos, elmosódó.

A súlyos, hasas felhők lomhán úsztak el a vidék fölött. Egészen öreg pecások álltak be a nádasba, de már aligha láttak el a tollig. Sok volt az új ember, akiket Lizi nem ismert, de azért érezte valahol lent, összetört

lelke mélyén, hogy még figyelik, lesik, mint valamikor régen, és ez jól esik neki, ha nem is annyira, mint a múltban, de azért még bizsergeti a bőrét. Lám, gondolta határozatlanul, jövőm is lehet.

Sokszor eszébe jutott a fiú. Akit kint hagyott, mert muszáj volt. Így akarta az apa, az állam. Kerek fejű gyerek volt, csillogó, fekete szemekkel. Mesélt neki a tóróól, a nádasról, hogy nyaranta a szúnyogok, mint valami apró likú háló, leterítik a világot, a halakról is szólt, és a mocsárról, a gyerek nem nézett rá, rám figyelj, kiabálta neki, az anyádra, és rendszerint elsírta volna magát, de ekkor még nem tudott, ezt is meg kellett tanulnia, a gyerek mind a tíz ujjával kapaszkodott e b b e az életbe, neki csak e z volt jó, csak e z. Amikor megtanult beszélni, mondogatta is. Lizi szíve megfagyott ilyenkor. És rohant ki a kertbe. A talpalatnyi földre, és ásott, ásott kegyetlenül. Homályos perceiben azt gondolta, hogy alagutat ás, titkos csatornát, mely elvezeti őt a tengerek alatt, a sötétben, a lélegző föld szívéhez egész közel, a tóhoz, a parthoz, a zizegő, suttogó nádashoz, ez jó lett volna, igen, azonban az apa és a csomós lelkű asszony nem vonzotta őt, nem érzett irántuk semmit, habár idetartoztak ők is, de csak kellékek, nem érdekes, és már vérzett a tenyere, a haja a homlokához tapadt, legszívesebben mindent levett volna magáról, még a bőrét is, miközben egymással feleselve vonítottak az utcákon száguldozó kékes rendőrautók.

Takarítani járt. Régi disszidens családokhoz. Eleinte nem ismerte a ház gépeit. Rettegve nézett rájuk. Később megbarátkozott velük, néha már becézgette is őket. Csendes perceiben el-elmélázott a keretes fényképek előtt, az ovális arcú, különös frizurájú nők tekintetét nézte, és a férfiak büszke fejtartását, a nyílgyenes választékot a fejükön. Volt, hogy történeteket talált ki róluk, de ezek mindig ott, a tó mellett fejeződtek be, érezte, ez nem természetes, ez nem lehet. Rászokott a cigarettára. Nem szívta le a füstöt. A szeme könnyezett. Így nézte azt, ami körülötte volt. Ha tudta, hogy a gazdák későn érkeznek, leheveredett a családi ágyra. Kinyújtózkodott. Kéjes érzés vett rajta erőt. Végigsimította piros, kérges tenyerét a testén. Még fiatal volt. Néha ezt fantasztikusan érezte. Tudta. A négerre gondolt. A hatalmas tengerjáró hajó matrózára, akinek egészen selymes volt a bőre és kékesen csillogott. A deszkák nyikorgására, a vijjogó sirályokra, két végtelen lap közé szoruló önmagára, és ilyenkor meghatározhatatlan melegség járta át, de valami félelem is, halvány kétségbeesés. Rendszerint a tükörré pillantott, ezek a tükrök majdnem mindegyik lakásban egyazon helyen álltak, szemben a kényelmes ágygal, és látta vörös arcát, lángoló, szét-

zilált haját, és szemében a ködöt, a mámor és az elborult elme megkérdőjelezhetetlen jelét. De mivel inkább érzett, mint következtetett, az utóbbit a szíve mondta, súgta meg neki. De nem ijedt meg. Csak vizsgálgatta hosszasan, mintha nem is az övé lenne, hanem valaki másé, idegen, kiválasztott, kirakott tárgy. De a mámorra is figyelt. Amit a férje nem adott, adhatott, mert képtelen volt rá, és ő sohase is kérte, mert utálta őt, mászkos, fehér testét, bűdös leheletét, azokat a savós szemeket, amelyekben hiába próbálta felfedezni a másik világot, a felhőket, a víz finom fodrait, a hajnal szemérmes pírját, árkokat látott benne, lukakat. Szerette, ha hosszan uralja a kéj, igyekezett, törekedett, tanította magát. Megesett, hogy nem vette észre az idő múlását, egészen önmagába bukott, és rányitottak a háziak, de nem bántotta senki, valahogy nem is gondoltak erre, őt nem szabad, valami varázs vette körül, aureola, ezt megtörni, betörni nem lehetett, ő nem szégyellte magát ilyenkor, talán nem is tudta, hogy kellene, vagy felsőbbrendű volt, mint általában a szellemekkel kokettálók, kacérkodók, fogta a holmiját és távozott. A buszban, az utcán az emberek szinte hozzácsapódtak, vonzotta őket, mágnes vagyok, röhögött fel néha, de azért ott belül mind nehezebb súlyokat aggatott rá az idő.

Majd sírni is megtanult. Ment minden nehézség nélkül. Néha csak saját szórakoztatására csinálta. Jólesik, egészen jó, mondogatta ilyenkor magának. Gazdagszom, gazdagszom én is. A gyerek nem szerette. Az apjával téblábolt egész nap. A férfi az útjaira is magával vitte, mert utaznia is kellett, habár nem örült ennek, mert félt, hátha megszökik az asszony, vagy elmegy mással, lefekszik valakinek, de mennie kellett, így akarták a főnökei, és hiányzott neki nagyon, a magányos, üres éjszakákon, a kongó hotelek sárga szobáiban, mikor a gyerek már aludt, őt nézte, hátha az anyját látja benne, de ez sehogy sem sikerült, vad volt a fiú, habár vonzódott hozzá, mégsem tudott vele rendesen beszélni, férfiasága pedig csak feszült, akárhogy is feküdt az ágyban, ha felhívna, gondolta, de hiába, mert úgyse venné fel. Lizi szerette ezeket a napokat. Egyedül volt, szabadon beszélhetett, még dúdolt is néha, hazai ételeket főzött, villa és kés nélkül evett, nézte a tévét, a lármás, ricsajos reklámokat, a hosszú filmeket, de hirtelen, minden átmenet nélkül, megpillantotta a tavat, a nádast, a családi házat a képben, az arcban, a szemben, és akkor csak ez létezett már, hiába kapcsolta ki a készüléket, fordult a fal felé, hullámokat látott, kátrányos csónakokat, ahogyan himbálja őket a víz. És jöttek a pecások sorban, mindegyik megállt előtte egy percre, benézett a szoknyája alá, tavasz volt, általában

ilyenkor tombolt a tavasz, kék, zöld színű volt minden, és aranyárga. De ezután nagyon rossz volt. Ezért csinált volna mindent Lizi, csak hogy ez ne legyen. De jött az magától. Rárontott. És utána elillant. Úgy érezte magát, mint akit kicsavartak, mint akin végigment egy regiment.

Festeni kezdte magát. Előbb csak a szemét, az arcát. Később már a testét is. A hasára ezüstöt, aranyat pingált. Szurokfeketére mázolta a lábujjait, kiment a kicsi kertbe, néha csak úgy minden nélkül, vibrált, csillogott a teste a festéktől, ha sütött a nap, a férj többször is rajtakapta, alig beszélgettek már.

Nem tudta otthon tartani. Mehetnékje volt. Leláncolni azért mégsem lehetett. Sejtette ezt a nagy karimás férfi. Még ő is. Előbb csak rohangált az utcán. Később megállt a kirakatok előtt. De nem a tárgyakat figyelte. Mögéjük nézett. Kivétel a babák voltak. Ezek a tökéletes alakú, elegáns fél élőlények. Ahogy ott álltak kecsesen, könnyedén, ez elbűvölő volt. És a szemük, az ajkuk, a gyönyörű, csillogó hajuk. Lassan be-merészkedett az üzletekbe is. De csak azokba, amelyekben babák voltak. Titkon megérintette őket. Simogatta a kezüket, az ajkukat. Beszélt hozzájuk. Suttogott. Furcsán néztek rá. Volt, hogy ki kellett dobni. De vonzóan hatott. A vörös hajú lány a fehér babákkal. Egy pillanatra mindenki megnézte. Nem lehetett tenni ellene semmit.

Egyszer elbújt, vagy inkább annyira belefeledkezett a társalgásba, a simogatásba, hogy rázárták az ajtót, letelt a munkaidő, este volt már. Csak jóval később jött rá erre. Beállt a kirakatba. Babapózban. A járőrök hívták a rendőrt. Lizi nem értette, miért baj ez. Miért? A férje lakatra zárta az összes ajtót. Az ablakon mászott ki. Nem volt megállás.

Éjjel is kóborolt. A fényes kávéházak előtt. Meg-megbámulta a ki-bejáró vendégeket. Az elegáns nőket, a fess férfiakat. A hatalmas, csillogó limuzinokat. A fehér kesztyűs, egyenruhás sofőrt, ahogyan előzékenyen kinyitja az ajtót, érzéssel, mondhatta volna Lizi, de már nem nagyon definiált. Szeme hozzátapadt a szabadon hagyott vállakhoz, a finoman ívelő nyakhoz. Már-már babákat látott ezekben a jó szagú nőkben, őket leste, ha tehetete.

De az éjjeli negyedek könnyű lányait is ismerte már. Dobogó szívvel figyelte, hogy viszi el őket a kuncsaft. Volt, hogy őt is leszóltották. Moleasztálták. Lehajtották a fejét. Nehezen jelentek meg a tó pecásai. Túl nehezen már.

Most is itt vannak. Napról napra láthatja őket. De nincs kedve semmihez. Csak a konyha légy piszkos üvegét csókolgatja. De nem azt,

mondja, mondja az anyjának, azt, ami mögötte van. De már szokás ez is. Beidegződés. Ha melegre fordul az idő, megmártózik a tóban. Közvetlenül lent a szállás alatt. Ilyenkor is nézik. Erzi a bőrén a tekinteteket. Lekiabál hozzá az anyja. Szidja, fenyegetőzik. Mielőtt bemenne a vízbe, vastagon bekeni a száját, pedig már rúzsos így is, hogy leperegjen, hogy leperegjen róla a víz, az idő, a táj, minden, minden, suttogja maga elé.

Az apa hallgat. Amióta i t t v a n, alig szól. Lelke mélyén utálta a férfit. A vele majdnem egykorú, esetlen embert. De odaadta neki a lányát. Egy rossz szót sem szólt. Mintha a saját lányával hált volna. Kerülte a tükröt, a fölcskillanó ablaküveget. Nem lehet a dolgokat visszarántani, a férj nyomait eltüntetni, meg hát a lány mást is kapott, elszenvedett. Látta ezt a hallgató apa. Muszáj volt látnia. Lizi régi is lett meg nem is. Kerülni kezdte, néha napokig nyoma veszett. Tudta, hogy nem szereti a lányát, de mégsem hagyta nyugton. Valami mászott benne, vonszolódott. Még a paphoz megyek, ijedt meg saját ötletén.

Inni kezdett. Özvegyasszonyokhoz járt, akik dugva mérték az italt. Ha részeg volt, feneketlen kosárral fogta a halakat. Vékony pengével fölhasította a hasukat. Belemarkolt a belekbe, jólesett ujjainak a hűvösség. Nyugtatta őt. Már alig borotválkozott. Arca valahogy elsötétült, elnehezült, mint alkonyatkor a tó. Úgy nézett ki, mintha örök árnyékban volna. Magán viselte az éjjeli tájat. Az asszonyhoz ritkán szólt. Ha otthon is aludt, a sezlonon nyúlt el. Nem érdekelte a nő gyengesége. Semmit sem akart tudni. Semmit. Pedig hozták neki a híreket. Hogy van, aki szívesen látná Lizit maga mellett. Meg hogy ugyanazt csinálja, mint régen. Vagyis a z t is. Az apa, ha a szívére hallgat, csak arra, eltemeti magát. Fölfoghatatlanul nehezebbre esett élnie. Ezt minden percben érezte. Tudta. Szinte hörgött a fájdalomtól. Néha kint aludt a szabadban. Már azt sem tudta, mit csinál. És gyorsan történt mindez. Mielőtt bevitték volna a kórházba, azt hajtogatta: Elpattant, eltört bennem a lélek. Az asszony megdöbbsent. Sohase hallotta így beszélni. Talán még ki se mondták erre ezt a szót. A tanya udvarán zúgtak, recsegtek a fák. A kóbor, vérmes kutyák nagy ívben elkerülték a házat.

Lizi angolul kezdett el beszélni. Úgy, hogy észre se vette. Az emberek már semmin sem csodálkoztak. Egyszerűen elmentek a dolgok mellett, vagy keresztülnéztek rajtuk.

A kert elvadult. Nem gondozta senki. A kis utacskákat már ki se le-

hetett venni. Pedig gondolt rá a lány, hogy rendbe hozza. De valahogy mindig elmaradt. Akkor gondolta meg magát, mikor már majdnem belekezdett. Így volt ez mindennel. Ha éjjel kijött, és nem volt hideg, valamilyen zenére, amit persze csak ő hallhatott, lejtett ügyetlenül. Ilyenkor forróság járta át a testét. Nekivetette a hátát a fának. Beleharapok, beleharapok a sötétbe, mondogatta, kiserken a vére.

Az anya az unokát emlegette. Nagymama vagyok, igen, kiabálta, ha arra jött valaki. Képeket kért a lánytól, persze, hogy volt, és volt, hogy együtt nézték, bámulták a sápadt, ovális arcot, a riadt, fekete szemeket, vonásokat fedeztek fel rajta, amelyek valakire hasonlítanak, emlékeztetnek, néha egészen közel kerültek egymáshoz, megesett, hogy az anya megérintette a lány bozontos haját, szinte önkéntelenül, és Lizi nem lökte el a kezét, de ez csak egy pillanat volt, egy forró, megmagyarázhatatlan időszilánk, melynek súlya volt, jelentése persze, de visszarándult a kéz, elrándult a fej, és már semmi sem történt, semmi. Mert másképp nem lehetett. Érezték ezt. Ez volt a keresztyük. Az egyik. A sok mellett.

Hirtelen jelentek meg a ráncok Lizi arcán. A halvány, homályos, eltűnő szemek már az eget sem nézték. A pecásoknak sem volt már érdekes. A szoknya alatt kunkorodó, ágaskodó bokor.

Lizi itt van. Egyszerűen, ahogy csak lehet. Ezt ismételte magában, suttogetta, mint valami vég nélküli imát a tóval, a férfival, a hajóval, a fiával, az egész világgal szemben.

Krzysztof Malec, Lengyelország